

Tworzenie Polskiej Ramy Kwalifikacji

Warszawa 2011 r.

Materiał przygotowali członkowie zespołu KRK w Instytucie Badań Edukacyjnych:

Agnieszka Chłoń-Domińczak

Horacy Dębowski

Stanisław Sławiński

1 Prace nad modelem Polskiej Ramy Kwalifikacji i jej wdrożeniem

W Polsce istnieje wiele rodzajów kwalifikacji, wiele sposobów ich nadawania oraz wiele instytucji, które nadają je w oparciu o różne podstawy prawne, ale cały ten obszar nie tworzy logicznie uporządkowanej całości. Dlatego przystępując do budowy krajowej ramy kwalifikacji, Polska podjęła równocześnie szersze wyzwanie polegające na wprowadzeniu systemowych rozwiązań w obszarze kwalifikacji. Powstanie spójnego krajowego systemu kwalifikacji zostało zapowiedziane w rządowym dokumencie strategicznym pt. „Perspektywa uczenia się przez całe życie”.

W wyniku wielokierunkowych działań w Polsce powstać ma nowoczesny krajowy system kwalifikacji oparty na efektach uczenia się. Na ten system składać się będzie ogół działań państwa związanych z formalnym potwierdzaniem efektów wszelkiego rodzaju uczenia się. Kluczowym elementem tego systemu ma być Polska Rama Kwalifikacji. W nowym systemie uwzględnione będzie większe zróżnicowanie dróg dochodzenia do kwalifikacji m.in. poprzez szersze wprowadzanie klarownych procedur przenoszenia i akumulacji zaliczonych osiągnięć w uczeniu się (ECTS, ECVET), dzięki czemu kwalifikacje staną się bardziej dostępne. Ważnym składnikiem systemu będą m.in. ustalone zgodnie z zasadami ERK standardy w zakresie zapewniania jakości kwalifikacji. Wskazany kierunek przekształceń obszaru polskich kwalifikacji wpisuje się w założenia, na których opiera się uzgodniony w ramach UE wspólny kierunek polityki państw członków Unii Europejskiej.

Nad przygotowaniem i wdrożeniem ramy kwalifikacji Polska pracuje od października 2008 r¹. W ramach pierwszego etapu (październik 2008 – styczeń 2010) prowadzone były prace eksperckie nad PRK w ramach projektu systemowego *Opracowanie bilansu kwalifikacji i kompetencji dostępnych na rynku pracy w Polsce oraz modelu Krajowych Ram Kwalifikacji* (Rysunek 1). W efekcie tych prac powstał ekspercki model PRK oraz wstępne wytyczne jej wdrożenia. Wyniki prac zespołu ekspertów zostały opisane w dokumencie pt. „Od Europejskich do Krajowych Ram Kwalifikacji”².

W celu koordynacji działań związanych z przygotowaniem Polskiej Ramy Kwalifikacji 17 lutego 2010 roku Prezes Rady Ministrów powołał „Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji”. W celu wykonywania zadań związanych z monitorowaniem procesu tworzenia i wdrażania Polskiej Ramy Kwalifikacji, w ramach tego Zespołu utworzony został podzespół – „Komitet Sterujący do spraw Krajowych Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie” (Komitet ds. KRK), któremu przewodniczy Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W skład Komitetu ds. KRK wchodzi przedstawiciele delegowani przez: Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego -; Ministra Edukacji Narodowej; Ministra Gospodarki; Ministra Pracy i Polityki Społecznej; Ministra Rozwoju Regionalnego; Ministra Spraw Zagranicznych; Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego; Ministra Zdrowia; Ministra Obrony Narodowej; Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji; Ministra Infrastruktury.

¹ Należy wskazać, że w 2006 roku rozpoczęły się prace nad modelem Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. W kwietniu 2011 r. prezydent podpisał nowelizację ustawy „Prawo o szkolnictwie wyższym” która wprowadza Ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego w Polsce, ustawa weszła w życie w dniu 1 października 2011 r.

² Dokument w języku polskim dostępny jest pod adresem: <http://www.kwalifikacje.org.pl/dokumenty>.

Rysunek 1. Etapy realizacji działań na rzecz przygotowania i wdrożenia Polskiej Ramy Kwalifikacji

Od lipca 2010 r. do końca 2013 r. prace nad Polską Ramą Kwalifikacji są kontynuowane przez Instytut Badań Edukacyjnych (Ramka 1) w ramach projektu *Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie*. Jest to drugi etap działań na rzecz przygotowania i wdrożenia PRK (Rysunek 1).

W IBE działania te realizuje Zespół ds. KRK, w skład którego wchodzi eksperci i analitycy pracujący pod kierownictwem dr Agnieszki Chłoń-Domińczak. W ramach tego projektu ma zostać wypracowany ostateczny kształt Polskiej Ramy Kwalifikacji, projekt instytucji ds. krajowego systemu kwalifikacji wraz z koncepcją funkcjonowania krajowego rejestru kwalifikacji, propozycja zasad akumulacji i przenoszenia zaliczonych osiągnięć (w tym ECVET) oraz projekt polskiego raportu referencyjnego do przedłożenia Komisji Europejskiej.

Ramka 1. Instytut Badań Edukacyjnych

Instytut Badań Edukacyjnych (IBE) jest placówką badawczą prowadzącą interdyscyplinarne badania naukowe nad funkcjonowaniem i efektywnością systemu edukacji w Polsce. Instytut uczestniczy w krajowych i międzynarodowych projektach badawczych, przygotowuje raporty, sporządza ekspertyzy oraz pełni funkcje doradcze w tym zakresie. Instytut aktywnie promuje politykę edukacyjną opartą na faktach (evidence-based policy) i szczególnie dużą wagę przywiązuje się do badań, których wyniki mogą zostać wykorzystane w praktyce i polityce edukacyjnej, zarówno na szczeblu krajowym, jak i lokalnym. Od 1 października 2010 r. Instytut zgodnie z Ustawą o instytutach badawczych z dnia 30 kwietnia 2010 r. (Dz.U. Nr 96, poz. 618) przyjął formę instytutu badawczego. IBE funkcjonuje pod nadzorem Ministra Edukacji Narodowej. IBE zatrudnia ok. 240 osób.

Obecnie Instytut Badań Edukacyjnych realizuje między innymi dwa projekty systemowe na rzecz Ministerstwa Edukacji Narodowej współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet III Wysoka jakość systemu oświaty. Pierwszy z nich zatytułowany jest - *Badanie jakości i efektywności edukacji oraz instytucjonalizacja zaplecza badawczego*. Drugi projekt związany bezpośrednio z zagadnieniem tworzenia krajowego systemu kwalifikacji ma tytuł - *Opracowanie założeń merytorycznych i instytucjonalnych wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji oraz Krajowego Rejestru Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie*. Ten drugi projekt jest kontynuacją prac nad Polską Ramą Kwalifikacji i traktowany jest jako drugi etap działań na rzecz przygotowania i wdrożenia PRK.

Przewidziano także serię badań naukowych (Tabela 1), których wyniki mają dostarczyć niezbędnej wiedzy do zaprojektowania spójnego systemu kwalifikacji w Polsce, tak aby odpowiadał on na potrzeby osób uczących się, pracodawców oraz instytucji kształcących i szkolących oraz pozwalając na przekształcenie tego co jest obecnie w spójny system kwalifikacji.

Tabela 1. Planowane badania w ramach projektu „Opracowanie...”

1.Zarządzanie kompetencjami w przedsiębiorstwach
2.Badanie instytucji szkoleniowych oraz organizacji pozarządowych
3.Analiza SWOT systemu edukacji ogólnej, edukacji zawodowej oraz systemu szkolnictwa wyższego w Polsce
4.Potwierdzanie efektów uczenia się w szkolnictwie wyższym
5.Badanie stosowanych procedur oraz zrealizowanych projektów dotyczących potwierdzania kompetencji
6.Zapewnianie jakości kwalifikacji: stan obecny
7.Badanie (bilans) kwalifikacji i kompetencji w wybranych sektorach (ok. 5-6 sektorów) – kontynuacja
8.Badanie interesariuszy KSK
9.Badanie mobilności uczniów, słuchaczy i absolwentów
10.Gromadzenie i przenoszenie osiągnięć w kształceniu i szkoleniu zawodowym w Polsce – zastosowanie punktacji ECVET i ECTS oraz rozwinięcie koncepcji SATO
11.Badanie doradztwa edukacyjno-zawodowego w systemie oświaty oraz w akademickich biurach karier
Źródło: <i>Opracowanie własne.</i>

Wdrażanie Polskiej Ramy Kwalifikacji wspierane jest przez projekty dotyczące różnych obszarów edukacji, w szczególności szkolnictwa zawodowego i szkolnictwa wyższego, a także rynku pracy, realizowane również w ramach priorytetu III PO KL. Do projektów tych należy zaliczyć m.in.: „*Modernizacja egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe*”; „*Szkoła zawodowa szkołą pozytywnego wyboru*”; „*Doskonalenie podstaw programowych kluczem do modernizacji kształcenia zawodowego*”; „*Krajowe Ramy kwalifikacji w szkolnictwie wyższym jako narzędzie poprawy jakości kształcenia*”; „*Wsparcie prac studyjnych w zakresie wzajemnej uznawalności decyzji akredytacyjnych w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego*”; „*Rozwijanie zbioru krajowych standardów kompetencji zawodowych wymaganych przez pracodawców*”

Trzecim etapem w ramach zakładanego harmonogramu (Rysunek 1), będzie wdrożenie Polskiej Ramy Kwalifikacji oraz krajowego rejestru kwalifikacji. Ten etap prac ma się zacząć w 2012 r., co oznacza, że działania w realizowanym przez Instytut Badań Edukacyjnych projekcie będą w tym czasie wspierać wdrażanie PRK przez wyznaczoną do tego instytucję w ramach systemu administracji rządowej. Oznacza to dwuletni okres równoległego funkcjonowania dwóch projektów, co pozwoli na płynne przeniesienie wypracowanej wiedzy i metodologii do instytucji, która będzie odpowiedzialna za funkcjonowanie i rozwój systemu kwalifikacji w Polsce (w tym PRK i krajowy rejestr kwalifikacji), pozwoli również na testowanie i pilotaże oraz niezbędne korekty wypracowanych w drugim etapie mechanizmów i procedur.

Założenia systemu kwalifikacji opartego na Polskiej Ramie Kwalifikacji zostały wypracowane przez zespół KRK w Instytucie Badań Edukacyjnych. W sierpniu 2011 roku zostały one zaakceptowane przez „Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji”³. Wcześniej propozycja założeń przyszłego systemu kwalifikacji oraz PRK została skonsultowana z

³ Pakiet dokumentów, które razem stanowią opis założeń systemu kwalifikacji, zaakceptowanych przez Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji zostanie wkrótce udostępniony (również w j. angielskim) na stronie internetowej projektu: www.kwalifikacje.org.pl.

szerokim gronem interesariuszy podczas trwającej ponad 4 miesiące debaty społecznej, (Ramka 2) oraz odbywających się regularnie w IBE spotkań konsultacyjnych z interesariuszami i ekspertami. Oprócz założeń systemu kwalifikacji ważnym dokumentem, który został zaakceptowany przez „Międzyresortowy Zespół do spraw uczenia się przez całe życie, w tym Krajowych Ram Kwalifikacji” był „Słownik kluczowych pojęć związanych z krajowym systemem kwalifikacji”⁴.

We wrześniu rozpoczęły się konsultacje założeń PRK oraz systemu kwalifikacji w Polsce z ekspertami zagranicznymi, w ramach prac nad przygotowaniem raportu referencyjnego. Przewiduje się, że raport referencyjny zostanie przedłożony EQF AG w drugiej połowie 2012 roku.

Ramka 2. Debata społeczna wokół Polskiej Ramy Kwalifikacji

W lutym 2011 r. zespół KRK zaprosił do debaty społecznej interesariuszy przyszłego systemu kwalifikacji. Prowadzona debata miała na celu, by PRK, stanowiąca integralną część systemu kwalifikacji, nie była wyłącznie efektem prac eksperckich, ale od razu została skonfrontowana z oczekiwaniami praktyków. Debata umożliwia aktywny udział partnerów społecznych w budowaniu nowego systemu, m.in. pozwala partnerom społecznym wpływać na kształt Polskiej Ramy Kwalifikacji.

Głównym celem debaty było włączenie uczestników systemu kwalifikacji w budowanie systemu kwalifikacji w Polsce. Dyskusja miała umożliwić: (1) przegląd istniejących elementów systemu kwalifikacji; (2) przegląd proponowanych nowych elementów systemu kwalifikacji; (3) uzupełnienie brakujących elementów systemu kwalifikacji.

Podczas spotkań grupy pracowały nad wspólnym stanowiskiem, dyskutowały nie tylko o potrzebie budowania nowego systemu kwalifikacji, ale również o związanych z tym procesem wyzwaniach i zagrożeniach oraz możliwych sposobach ich przezwyciężenia. Prace nad propozycją Polskiej Ramy Kwalifikacji przebiegały w trzech grupach tematycznych:

- w pierwszej grupie rozmawiano o wymaganiach dotyczących wiedzy, umiejętności oraz kompetencji indywidualnych i społecznych w Polskiej Ramie Kwalifikacji;
- w drugiej grupie dyskutowano o procesie osiągania kwalifikacji opartym na efektach uczenia się w ramach uczenia się przez całe życie;
- w trzeciej grupie omawiano system potwierdzania efektów uczenia się oraz mechanizmy zapewniające jakość kwalifikacji a tym samym wiarygodność zdobywanych w Polsce kwalifikacji w wymiarze krajowym i międzynarodowym.

Każda z grup spotkała się pięć razy, spotkania były prowadzone od lutego do czerwca 2011 roku. Podczas spotkań uczestnicy debaty wymieniali się uwagami, zgłaszali pomysły i zastrzeżenia dotyczące poszczególnych elementów struktury tworzonej ramy, problemów polskiego rynku pracy i edukacji. Prezentowano także doświadczenia praktyczne uczestników związane z omawianą tematyką.

Konferencja plenarna, podsumowująca przebieg debaty we wszystkich obszarach, odbyła się 15 czerwca 2011 r. w Warszawie. Nie zakończyła ona jednak procesu debaty społecznej wokół nowego sposobu opisywania kwalifikacji. Planowane są dalsze spotkania i konferencje, które pozwolą na zapoznanie się interesariuszy z kolejnymi projektami związanymi z budową systemu kwalifikacji oraz na konsultacje proponowanych rozwiązań.

W debacie udział brali przedstawiciele: ministerstw i instytucji publicznych, instytucji ogólnokrajowych związanych z systemem edukacji, organizacji pracodawców i związków zawodowych, urzędów pracy, firm szkoleniowych, stowarzyszeń i organizacji pozarządowych, instytucji naukowo-badawczych oraz doradczych. Łącznie w debacie uczestniczyło około 200 osób reprezentujących 101 instytucji. Opis przebiegu debaty znajduje się na stronie projektu www.kwalifikacje.org.pl.

⁴ Słownik jest dostępny na stronie internetowej projektu www.kwalifikacje.org.pl.

2 Polska Rama Kwalifikacji

Kluczowym elementem systemu kwalifikacji będzie Polska Rama Kwalifikacji, oparta na efektach uczenia się. PRK będzie opisywać wzajemne relacje między kwalifikacjami oraz integrować różne krajowe podsystemy kwalifikacji. PRK ma zawierać również opis hierarchii poziomów kwalifikacji. W PRK wyróżnione będzie osiem poziomów kwalifikacji, każdy z tych poziomów przyporządkowany będzie do odpowiadającego mu poziomu w Europejskiej Ramie Kwalifikacji.

W ramie każdy z poziomów określany jest przez deskryptory, które charakteryzują w kategoriach ogólnych wymagane dla danego poziomu efekty uczenia się. Deskryptory w PRK mają na celu ujęcie pełnego spektrum efektów uczenia się od najniższego do najwyższego poziomu. Uwzględniają zarówno uczenie się w sytuacjach związanych z pracą i życiem prywatnym, jak i z nauką. Dotyczą także kształcenia lub szkolenia początkowego (w szkole/uczelni) oraz uczenia się na dalszych etapach (po zakończeniu edukacji w szkole/uczelni, np. w toku pracy zawodowej). PRK uwzględnia efekty uczenia się osiągnięte w systemie edukacji formalnej, pozaformalnej oraz w wyniku nieformalnego uczenia się.

W PRK efekty uczenia się, podobnie jak w ERK podzielono na trzy następujące grupy:

- Wiedza - zbiór uzasadnionych sądów (opisów faktów, teorii oraz zasad postępowania) będących wynikiem poznawczej działalności człowieka. W kontekście ramy kwalifikacji wiedzę opisuje się jako teoretyczną lub faktograficzną biorąc pod uwagę kategorie - „zakres” i „głębia rozumienia”.
- Umiejętności – W kontekście ramy umiejętności określa się jako umysłowe (kognitywne) oraz praktyczne ; opisuje się je biorąc pod uwagę umiejętności - „rozwiązywania problemów i stosowania wiedzy w praktyce”, „uczenia się” i „komunikowania się”.
- Kompetencje społeczne – udowodniona (w pracy, nauce oraz w rozwoju osobistym) zdolność stosowania posiadanej wiedzy i umiejętności z uwzględnieniem zinternalizowanego (uwewnętrznionego) systemu wartości. Dla potrzeb ramy kompetencje te określa się biorąc pod uwagę kategorie – „tożsamość”, „współpraca” i „odpowiedzialność”.

Deskryptory każdego z kolejnych poziomów w PRK różnią się od deskryptorów poprzednich (niższych) poziomów. Różnice te są istotne i dotyczą ilości oraz głębi wiedzy, stopnia złożoności/skomplikowania wymaganych umiejętności oraz poziomu samodzielności i zdolności do podjęcia odpowiedzialności za pracę, działanie lub naukę (indywidualną lub w zespole) a na wyższych poziomach także odpowiedzialność za inne osoby).

Zgodnie z przyjętą w Europie koncepcją ram kwalifikacji deskryptory poziomów w Polskiej Ramie Kwalifikacji są generyczne, tzn. sformułowane ogólnie, a przez to odnoszące się do różnych dziedzin. Dla Polskiej Ramy Kwalifikacji układem odniesienia są deskryptory w Europejskiej Ramie Kwalifikacji. Pozwoli to na przejrzyste ukazanie zaproponowanych odniesień polskich poziomów kwalifikacji do ośmiu poziomów wyróżnionych w ERK.

W Polskiej Ramie Kwalifikacji występują deskryptory, które różnią się szczegółowością opisu i dziedziną do której się odnoszą. W PRK wyodrębniono trzy stopnie generyczności deskryptorów (Rysunek 2).

Rysunek 2. Stopnie generyczności deskryptorów w Polskiej Ramie Kwalifikacji

Źródło: Opracowanie własne IBE

Pierwszy stopień generyczności to deskryptory mające charakter uniwersalny. Dotyczą one efektów uczenia się na wszystkich poziomach i odnoszą się do edukacji ogólnej, wyższej i zawodowej.

Drugi stopień generyczności to deskryptory uwzględniające odmienności obszarów edukacji ogólnej, zawodowej oraz wyższej. Są to:

- deskryptory efektów uczenia się właściwe dla edukacji ogólnej. Deskryptory te mogą być stosowane do innego sektora, ale nie są uniwersalne. Opisują one efekty uczenia się na poziomach 1-4,
- deskryptory efektów uczenia się właściwe dla edukacji zawodowej. Deskryptory te mogą być stosowane do innego sektora, ale nie są uniwersalne. Opisują one efekty uczenia się na poziomach 1-8,
- deskryptory efektów uczenia się właściwe dla kształcenia wyższego. Deskryptory te mogą być stosowane do innego sektora, ale nie są uniwersalne. Opisują one efekty uczenia się na poziomach 5 – 8.

Na rysunku 2 nie pokazano ważnych dla całego systemu deskryptorów trzeciego stopnia generyczności. Przykładem tej kategorii są deskryptory opracowane dla ośmiu obszarów w szkolnictwie wyższym. Z wstępnych analiz wynika, że dla edukacji ogólnej deskryptorami trzeciego stopnia będą niektóre rodzaje zapisów w podstawach programowych. Deskryptorami trzeciego stopnia generyczności będą także deskryptory w sektorowych ramach kwalifikacji.

Więcej informacji na temat Polskiej Ramy Kwalifikacji oraz innych kluczowych elementów tworzonego w Polsce systemu kwalifikacji: krajowego rejestru kwalifikacji; walidacji, akumulacji i przenoszenie zaliczonych osiągnięć, zapewniania jakości kwalifikacji znajduje się w materiałach regularnie aktualizowanych i zamieszczanych na stronie internetowej projektu: www.kwalifikacje.org.pl.